

RECENSIES

Voor Coolhaas zelf moeten de controleursjaren in het gewest Ternate en onderhorigheden en het jaar dat hij in de onderafdeling Manggarai van West-Flores doorbracht wel het hoogtepunt hebben gevormd van zijn loopbaan als Indisch bestuursambtenaar. Dáár genoot hij de grootste zelfstandigheid, dáár had hij — vooral op Flores dat pas twintig jaar eerder onder Nederlands bestuur was gebracht — de gelegenheid het beschavingswerk dat Nederland sinds enkele decennia op zich genomen had ten uitvoer te brengen. Met aanstekelijk enthousiasme wordt ons verslag gedaan van de pogingen de Manggaraïers 'op te heffen' en hen in bescherming te nemen tegen de islamitische heersers van het kustgebied.

Het is, tegen deze achtergrond, wel begrijpelijk dat Coolhaas niet zo vreselijk veel op had met het nationale bewustwordingsproces van de Indonesiërs. Pas betrekkelijk laat (na de mouterij op De Zeven Provinciën in 1933 en de reacties die deze uitlokte) heeft hij naar zijn zeggen ingezien 'hoe zeer de Indonesiërs, als ze maar een schijn van ontwikkeling hadden, naar vrijheid verlangden' (214). Zijn sympathie voor land en volk stond overigens buiten kijf. Zijn beschrijving van zulke uiteenlopende onderwerpen als de inheemse rechtspraak (met de controleur in de voorzittersstoel), de dorpsverkiezingen op Java, tournees te paard op Flores en in Midden-Sumatra, vormen even zo vele verrassende doorkijkjes in de koloniale samenleving. Zijn schets hoe het in de gemeenteraad van Bindjai in Boven-Langkat of in de onderafdelingsraad van Angkola en Sipirok in het verre Tapanuli toeging, maakt meer duidelijk over allerlei decentralisatieperikelen en de soms verrassende wijze waarop de inheemse leden van de Volksraad gekozen werden dan menig handboek over het toenmalig Indisch staatsrecht zou kunnen doen.

Kortom, wie meer wil weten over de 'binnenkant' van het oude Indië — het land dat in 1942 zo onherroepelijk verdween — kan dit boek niet ongelezen laten. Het houdt op passende wijze de herinnering aan de kleurrijke figuur die Coolhaas was levendig. Volledigheidshalve wordt in dit verband nog verwezen naar het in *Itinerario*, III (1979) ii, 18-33 met hem opgenomen vraaggesprek.

C. Fasseur

J. L. van der Pauw, *Coremans de Rapaljaan. Opkomst en ondergang van L. G. A. Coremans en zijn Rapaille Partij* (Rotterdam: Donker, 1986, 108 blz., f19,50, ISBN 90 6100 255 9).

In 1947 vroeg het Rijksinstituut voor Oorlogsdocumentatie, in verband met een onderzoek naar de voorgeschiedenis van het fascisme in Nederland, aan de zestigjarige heer Coremans zijn herinneringen op papier te zetten. Hij was immers tussen 1923 en 1927 lid geweest van de gemeenteraad van Rotterdam voor de zogenaamde Rapaille Partij, die zich had gemanifesteerd als felle opposant van het algemeen kiesrecht. Coremans reageerde gestoken: 'Wij waren vrije socialisten. Wie heeft U zoo vals voorgelicht'? Van valse voorlichting was geen sprake, zij het dat het wat al te eenvoudig is de Rapaille Partij eenvoudig in te delen bij de eerste fascisme golf in Nederland. In 1923 had de beruchte Alfred Haighton (op eigen initiatief) een verkiezingsadvertentie voor de Rapaille Partij betaald. Een jaar later waren er contacten met het Verbond van Actualisten, waar Coremans wel niet veel mee te maken wilde hebben, maar er zich ook niet vreselijk duidelijk van distantieerde.

Meer in het algemeen kan geconstateerd worden dat fascistische groepen en delen van de linkse beweging een overeenkomstige afkeer hadden van de toenmalige democratie en bo-

venal van SDAP en NVV. Coremans had zeer weinig waardering voor 'het christelijk gespuis', maar voor de sociaal-democraten nog wat minder: 'zigeuners'. De communisten zag hij overigens waarschijnlijk als de ergsten: 'ploerten'. Op deze wijze konden de erfgenamen van Domela Nieuwenhuis soms aantrekkelijke bondgenoten zijn van fascistten, zoals omgekeerd Coremans enige waardering kon hebben voor Mussolini, die parlement en gemeenteraden had weggejaagd. Dat neemt overigens niet weg dat Coremans niets wilde weten van de NSB (en ook allerm minst inging op de avances van deze partij, die in 1940 van hem een officiële 'voorloper' wenste te maken) en in de oorlog luid en duidelijk 'die rotmoffen' vervloekte.

Dit boekje is een met veel sympathie geschreven biografie, waarin het niet al te overvloedige materiaal over Coremans en zijn partij zorgvuldig bij elkaar is gebracht. De auteur heeft zich hoofdzakelijk beperkt tot descriptie; zijn analyse is er vooral op gericht Coremans te ontdoen van het odium te behoren tot de voorgeschiedenis van het fascisme. In een nawoord volgt Van Schendelen dit oordeel, door sterk de nadruk te leggen op het feit, dat Coremans behoorde tot een type politicus dat altijd optreedt als de magistraten meer pretenties dan prestaties vertonen: de politieke nar. Voor een deel is dat zeker waar, zij het dat dit een wat abstracte, tijdloze verklaring is. Het maakt immers allerm minst overbodig nader te analyseren, wat dan wel precies die pretenties en prestaties waren. Bovendien verduistert een dergelijke verklaring juist een essentieel punt in de stroom van 'critiek der democratie': waarom richtte de meubelmaker Coremans en zijn veelal proletarische aanhangers zich juist zo tegen de links-georganiseerde arbeidersbeweging, die zo aantoonbaar de belangen van deze groep heeft bevorderd. Wellicht is de disciplinerende van het gedrag, door de moderne arbeidersbeweging als prijs voor de vooruitgang geveerd, hen te veel geweest. Sociaal-democraten werden zo met een breed gebaar op één hoop geveegd met confessionelen, elites, conservatieven en wat men maar voor ergs kon verzinnen. Zoals Coremans eens zei: 'Alles draait om orde en tucht, of het systeem nu christelijk of sociaal-democratisch is'.

P. de Rooy

A. F. Manning, *Zestig jaar KRO. Uit de geschiedenis van een omroep* (Baarn: Ambo, 1985, 352 blz., f42,50, ISBN 90 263 0742 X).

Wie een bespreking schrijft over Mannings zestigjarige KRO kan zich voelen als de tv-criticus in de jaren vijftig en zestig. Zijn terugblik op de vorige televisie-avond diende niet zozeer om te informeren als wel om te conformeren. De krantelezers wilden hun mening bevestigd zien. Nu Mannings *opus magnum* in vakkringen al in den brede geproefd en gewogen is, zal men vooral beoordelen of en in hoeverre de recensent van de eigen mening afwijkt. Een bijkomende beperking ligt in het feit, dat Manning in zijn nawoord een strakke verantwoording van zijn bedoeling geeft, van wat hij wel en wat hij niet gedaan heeft of kon doen. Dat maakt de speelruimte voor de recensent wel erg klein, zeker als de ondertitel de uiterste relativering geeft die denkbaar is: uit de geschiedenis van een omroep.

Toch geeft dit boek wel stof tot nadere overweging. In de eerste plaats ligt de vraag voor de hand wat Manning 'er van gemaakt heeft'. Het moet geen geringe opgave geweest zijn de KRO bij haar jubileum ten voeten uit te schilderen of beter gezegd: een groepsfoto te maken